

3. Масленнікова Н.І. Цивільний процес / Н.І. Масленнікова ; під ред. Ю.К. Осипова. – М., 1995.

4. Ткачева Н.Н. Забезпечення позову в цивільному судочинстві М.: Волтерс Клувер, 2011. 136 с.

5. Цивільний процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України: кодекс від 18.03.2004, редакція від 13.08.2020. № 40-41, 42, ст.492. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 23.02.2021)

6. Постанова пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 2006 р. № 9 «Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяв про забезпечення позову». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/va009700-06> (дата звернення: 22.02.2021)

ПОНЯТТЯ ПЕРЕДАЧІ РЕЧІ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЇЇ МІСЦЯ В МЕХАНІЗМІ ПЕРЕХОДУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Гудима М. М.

*кандидат юридичних наук, доцент,
докторант кафедри цивільного права*

Навчально-наукового юридичного інституту

*Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна*

Значення передачі речі в доктрині цивільного права та у сфері практики здійснення цивільних правовідносин є надзвичайно вагомим, адже саме з нею норми вітчизняного законодавства пов'язують такий значущий наслідок як перехід права власності за договором. Згідно ч. 1 ст. 334 Цивільного кодексу (далі – ЦК) України, право власності у набувача майна за договором виникає з моменту передання майна, якщо інше не встановлено договором або законом. Очевидно, що момент припинення права власності у попереднього праволодильця і виникнення даного права в нового має істотне практичне значення і для вищевказаних суб'єктів, і для їх кредиторів, і для держави та суспільства в цілому. Позаяк однозначність у правовій доктрині щодо розуміння передачі речі, визначення її місця у динаміці права власності наразі відсутня, не позбавлене неточностей та упущень законодавче визначення способів її здійснення, що красномовно демонструє актуальність дослідження відповідної проблематики.

Першопочатково звернемося до семантичного аналізу слів «передача», «передавати». Під словом «передавати» словник української мови розуміє 1) віддавати, подавати, вручати кому-небудь те, що тримають у руках або беруть у руки; 2) віддавати що-небудь своє, від себе і та ін. в чиєсь відання, володіння; а передача – як дія за значенням передавати, передати [1, с. 163]. Отже резюмуємо, що поняття «передача», «передання» розуміється як дія суб'єкта, спрямована на віддання, вручення від себе чого-небудь кому-небудь.

Законодавець чіткого визначення передачі речі не містить, проте в ч. 2 вищезгаданої норми ст. 334 ЦК України дещо конкретизує, що слід розуміти під передачею, вказуючи способи її здійснення. Буквальний зміст вказаного законодавчого положення звучить наступним чином: «переданням майна вважається вручення його набувачеві або перевізникові, організації зв'язку тощо для відправлення, пересилання набувачеві майна, відчуженого без зобов'язання доставки». Окрім цього, законодавець уточнює, що до передання майна прирівнюється вручення коносаменту або іншого товарно-розпорядчого документа на майно (ч. 2 ст. 334 ЦК України). Таке положення зумовлює постановку цілком логічного запитання: чи має визначений перелік способів, вичерпний характер і чи можливі на практиці інші варіанти передачі речі, не визначені приписом даної норми? Ймовірно такі варіанти є вірогідними, приміром можливе передання майна не набувачеві, а уповноваженій ним особі; життєздатною є ситуація, за якої майно перебуває не у відчужувача, а в іншій (третьої) особи, в якій і належить набувачеві її отримати. Відтак, чи слід вважати вказані ситуації належними способами передання речі, як такі, що спроможні потягнути перехід права власності?

Відповідь на останнє запитання є справді не легкою, адже вищезитоване формулювання аналізованої норми позбавлене диспозитивності, тож законодавець не визнає можливим здійснити зміну способу передання за домовленістю між сторонами. Традиційне диспозитивне формулювання з відповідною фразою «якщо інше не встановлено договором або законом» містить ч. 1 ст. 334 ЦК України, однак поширити її зміст на частину 2, котра визначає спосіб передання не видається можливим. Позаяк все ж вбачаємо потрібним та необхідним надати сторонам не лише можливість змінювати за домовленістю між ними момент переходу права власності, а й спосіб передання речі, що цілком відповідало б засадам цивільного права та задовольняло б практичні потреби цивільного обороту. Все це приводить нас до висновку щодо доцільності внесення законодавчих змін в дану законодавчу норму (ч. 2 ст. 334 ЦК України) шляхом формулювання її змісту диспозитивним чином через включення в неї

доповнення, на кшталт «...або інший спосіб, визначений за домовленістю сторін договору».

Відразу зауважимо, що в рамках даної публікації до уваги береться традиційна передача шляхом вручення, яка в літературі іменується «з рук в руки» [2] і характерна для обороту рухомих речей. Натомість у випадку з передачею нерухомої речі, пише Д. С. Спесівцев, фактична обставина (дія або подія дійсності) явно формалізується, що проявляється у перевазі форми над змістом відповідного діяння, необхідності документування обставини для одержання додаткових засобів фіксації її настання. Виявом такої формалізації є заміна фактичного передання речі документальним підтвердженням надання панування над нею [3, с. 128].

В зв'язку з цим ч. 3 ст. 334 ЦК України встановлює, що право власності на майно за договором, який підлягає нотаріальному посвідченню, виникає у набувача з моменту такого посвідчення або з моменту набрання законної сили рішенням суду про визнання договору, не посвідченого нотаріально, дійсним. А ч. 4 даної норми закріпила: права на нерухоме майно, які підлягають державній реєстрації, виникають з дня такої реєстрації відповідно до закону.

Визначаючи місце передачі речі в динаміці права власності зауважимо, що передача речі не тотожна передачі (переходу) права власності, оскільки передача є актом одностороннього характеру, позаяк для переходу права власності односторонньої дії не достатньо, як правило, потрібний і обопільний намір, причому такий, що збігається, який найімовірніше відображається саме в договорі. Отож, основоположне значення в механізмі переходу права власності відіграє саме договір, спрямований на настання відповідного правового наслідку у вигляді припинення права власності в однієї особи і одночасне виникнення його в іншій.

Очевидно, що передачу речі договором вважати не коректно, адже договір є домовленістю декількох осіб, відтак виходячи з семантичного значення даного поняття, передача є односторонньою дією. Дана теза підтверджується і самим законодавцем при формулюванні законодавчих норм, в яких закладено підхід щодо розгляду актів передачі та прийняття взаємозумовленими поведінковими актами, проте з самостійним характером кожного. Скажімо, ч. 2 ст. 597¹¹¹¹ ЦК України встановлює, що передача права власності на об'єкт довірчої власності у випадку, встановленому частиною першою цієї статті, здійснюється згідно з актом приймання-передачі, який підписується довірчим власником та особою, якій передається об'єкт довірчої власності. Тобто, законодавець розцінює приймання та передачу в якості різних, самостійних не ідентичних актів поведінки.

Самостійними категоріями вони розглядаються і в контексті визначення договору купівлі-продажу, за яким одна сторона (продавець) передає або зобов'язується передати майно (товар) у власність другій стороні (покупцеві), а покупець приймає або зобов'язується прийняти майно (товар) і сплатити за нього певну грошову суму (ч. 1 ст. 655 ЦК України). Вже з цієї позиції сумнівною виглядає здатність одностороннього акту спричинити наслідок у вигляді переходу права власності.

Хоча з передачею речі закон пов'язує момент переходу права власності, все ж, як влучно відзначає О. А. Сурженко, норма про передання як вручення майна міститься у статті, що має назву «Момент набуття права власності за договором», а це вказує, що саме договір і є підставою набуття права власності, а передання майна (його вручення) – дія на виконання цього договору [2].

Виваженою видається позиція, згідно якої передача речі не слугує самостійною підставою виникнення права власності, її значення для переходу права власності невиправдано перебільшується. Передання речі слугує реалізації зобов'язання, але не виступає підставою для набуття права власності [4, с. 217].

І хоча передача речі самостійного значення для переходу права власності не відіграє, вже ж нівелювати її значення в даному механізмі було б принципово невірно. Слід враховувати, що якщо для консенсуального договору передача речі є елементом виконання відповідного договору, то саме з передачею речі пов'язується існування реального договору і як наслідок, зумовлюється його здатність спричинити перехід права власності.

Можемо констатувати, що навіть за умови досягнення домовленості сторонами договору, шляхом узгодження всіх істотних умов договору, без вчинення дії – передання речі, якщо договір має реальний характер він вважатиметься неукладеним, тобто таким, що не існував, не відбувся. До передачі речі і як такого реального договору не існує, а тому говорити про існування окремих юридичних фактів – договору, як домовленості та вольової дії – передачі речі теоретично не вірно. Передача речі для реального договору є його невід'ємним елементом, елементом фактичного складу самого договору.

Резюмуємо, що немає підстав розглядати передачу речі як самостійну та відірвану від договору дію, котра сама здатна спричинити перехід права власності. Передача речі є елементом юридичного факту – договору, що тільки разом з останнім здатна спричинити перехід права власності (для реального договору). Якщо ж договір має консенсуальний характер передача речі виступатиме елементом його виконання. Відтак саме договір, як домовленість сторін, спрямований на настання

відповідних правових наслідків і спроможний спричинити перехід права власності, а передача речі, як елемент його виконання слугує тій самій меті. Якби ж передача речі була самостійним правочином, то його правовий наслідок не співпадав би з наслідком договору, на виконання якого передача речі і відбувається. Саме договір не залежно від моменту укладення (реального чи консенсуального характеру) є самодостатнім юридичним фактом в переліку підстав механізму переходу права власності чи іншого речового права.

Література:

1. Словник української мови : в 11 т. / редкол.: І. К. Білодід та ін. Київ : Наук. думка, 1970-1980. Т. 6 : П-Поїти / ред. А. В. Лагутіна. К. В. Ленець. 1975. 832 с.

2. Сурженко О. А. Засоби фіксації переходу права власності за договором [Електронний ресурс]. Теорія і практика правознавства : електр. наук. фах. вид. Нац. ун-ту «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». 2013. Вип. 2. Режим доступу : http://nauka.jur-academy.kharkov.ua/download/e1_zbirnik/2.2013/8.pdf

3. Спесівцев Д. С. Передача нерухомої речі як юридичний факт. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2016. № 22. С. 126-128.

4. Флейшиц Е. А. Обязательства из причинения вреда и из неосновательного обогащения. М. : Госюриздат, 1951. 239 с.

ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУПЕРФІЦІО В ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Ільків О. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Інститут суперфіцію та емфітевзису був введений в законодавство України із прийняттям Цивільного кодексу України 2003 р.(далі – ЦК України) [1], а також із внесенням змін до Земельного кодексу України 2001 р.(далі – ЗК України) [2], (із прийняттям 27 квітня 2007 р. Закону України, яким внесені істотні зміни до Земельного кодексу України).

Відповідно до ст. 413 ЦК України власник земельної ділянки має право надати її в користування іншій особі для будівництва промислових, побутових, соціально-культурних, житлових та інших